

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 4 (47)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2012

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 4 (47). — Рівне: РДГУ, 2012. — 242 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем підготовки педагогічних кадрів для дошкільної освіти за матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів для дошкільної освіти», проведеної Рівненським державним гуманітарним університетом спільно з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Педагогічним університетом імені комісії народної освіти (Краків, Польща), Інститутом психології імені Л. С. Віготського Російського державного гуманітарного університету (Москва, Росія), Білоруським педагогічним університетом імені Максима Танка (Мінськ, Білорусь), Бельцьким державним педагогічним університетом імені Алеко Руссо (Бельці, Молдова), факультетом дошкільного виховання та освіти дорослих Дебреценського університету (Гайдубесермень, Угорщина), Кременецьким обласним гуманітарно-педагогічним інститутом імені Тараса Шевченка.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 1 від 31.08.2012 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 06.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2012

Включение ребенка в поиск влияет на изобразительную деятельность. Она характеризуется эмоциональной включенностью, стремлением варьировать различные решения.

Детские интересы наиболее ярко проявляются в игре, и воздействовать на развитие интересов легче всего через игру. Интеграция дает возможность активнее использовать игровые формы работы на занятиях. Педагог использует множество игровых приемов с целью стимулирования творческого характера деятельности детей: прием обыгрывания предметов, который помогает привлечь внимание к изображаемому, обосновать задание, заинтересовать предстоящей работой, объяснить последовательность выполнения работы.

Другой прием – обыгрывание изображения. Специально организованное обыгрывание детских работ позволяет живо провести их анализ и оценку. Игровые действия не только вызывают интерес к изображению, но и выявляют его достоинства и слабые стороны, вскрывают причины успехов и неудач.

В построении занятий может быть использован игровой прием с элементами ролевого поведения, например, роль художника. В данном случае деятельность ребенка мыслится как деятельность взрослого. Действуя в образе, дети становятся изобретательны, тщательно выполняют задания.

В построении занятий могут применяться и художественно-развивающие игры. Например, такие как «Подбери цвета, которые художник использовал в своей картине», «Найди картинку по палитре», «Холодные и теплые цвета» и др. Дидактические игры, включенные в процесс изобразительного творчества, увеличивают его привлекательность, способствуют его развитию и совершенствованию.

Таким образом, влияние интегрированных занятий на развитие изобразительного творчества старших дошкольников объясняется еще и возможностью передачи образов объектов и явлений действительности путем использования различных средств изображения. В занятия могут быть включены разнообразные техники рисования. Их использование доставляет детям множество положительных эмоций, раскрывает новые возможности использования изобразительных материалов, расширяет технический диапазон возможностей детей, а также обеспечивает высокий уровень эмоциональности и творческой активности. Дети, увлеченные необычным способом создания изображения, самостоятельно находят и предлагают новые, оригинальные способы передачи образа.

ЛИТЕРАТУРА

1. Григорьева Г. Г. Развитие дошкольника в изобразительной деятельности / Г. Г. Григорьева. – М., 1999. – 344 с.
2. Доронова Т. Н. Изобразительная деятельность и эстетическое развитие дошкольников: [Текст] / Т. Н. Доронова. – М.: Просвещение, 2006. – 186 с.
3. Казакова Т. Г. Детское изобразительное творчество / Т. Г. Казакова. – М., 2006. – 255 с.
4. Комарова Т. С. Изобразительное творчество в детском саду / Т. С. Комарова. – М., 1984. – 218 с.
5. Кудрявцев В. Т. Личностный рост ребенка в дошкольном образовании / В. Т. Кудрявцев, Г. К. Уразалиева, И. Л. Кириллов. – М., 2005. – 169 с.
6. Куцакова Л. В. Воспитание ребенка-дошкольника: развитого, образованного, инициативного, неповторимого, культурного, активно-творческого: В мире прекрасного: [программно-методическое пособие] / Куцакова Л. В., Мерзлякова С. И. – М., 2003. – 368 с.
7. Лыкова И. А. Программа художественного воспитания, обучения и развития детей 2–7 лет «Цветные ладошки» / И. А. Лыкова. – М., 2007. – 242 с.

Резюме. В статье уточняется специфика организации и проведения интегрированных занятий с детьми старшего дошкольного возраста, их влияние на развитие изобразительного творчества воспитанников.

Ключевые слова: изобразительное творчество, интегрированные занятия, художественно-творческая деятельность, средства выразительности, художественный образ.

The summary. In article specificity of the organization and carrying out of the integrated employment with children of the senior preschool age, their influence on development of graphic creativity of pupils is specified.

Key words: the graphic creativity, the integrated employment, is art-creative activity, expressiveness means, an artistic image.

Одержано редакцією 28.07.2012 р.

УДК: 373.32: 504

Н. М. ГОРОПАХА

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Резюме. Стаття присвячена проблемі екологічної освіти дітей дошкільного віку. Зокрема, у ній аналізується сутність компетентнісного підходу у формуванні екологічної особистості. Розкриваються критерії екологічної (природничої) компетенції випускника дошкільного закладу, обґрунтовуються деякі умови втілення компетентнісного підходу в процес екологічної освіти у дошкільному закладі.

Ключові слова: життєва компетентність, компетентнісний підхід, екологічна освіта, екологічна компетенція, екологічна культура, розвивальне середовище.

Постановка проблеми. Серед багатьох напрямів навчально-виховної роботи у дошкільному закладі та школі рік у рік все більшої актуальності набуває екологічне виховання й освіта. У зв'язку з цим сучасна педагогіка знаходиться перед проблемою змісту та вікової специфіки того образу досконалого навколишнього світу, котрий здатна осягнути (сприйняти й осмислити) дитина дошкільного, а пізніше – шкільного віку. Цей образ у філософії отримав назву соціально-екологічного ідеалу, який наповнюється конкретним змістом у результаті пізнання людиною природи та діяльності з її перетворення [3]. У реальній практиці функціонування сучасного суспільства соціально-екологічний ідеал трансформується через систему освіти у своєрідний ідеал стійкого розвитку людини і біосфери. У його основі лежать філософські концепції стійкого розвитку та біоцентризму, які умовно можна об'єднати у так звану філософію виживання. Саме ці філософські концепції складають методологічну основу пошуку науковцями сучасних підходів до розробки програм екологічної освіти дітей дошкільного віку.

Можемо стверджувати, що на сьогодні склалося, принаймні, три підходи до вибору змісту екологічної освіти в дошкільному закладі. В одному випадку екологія розглядається як частина біології, що вивчає в специфічних аспектах проблему взаємодії організму та навколишнього середовища. Такий підхід, який яскраво виявляється у програмах для дошкільних закладів, розроблених відомими російськими авторами («Юний еколог» С. Ніколаєвої, «Наш дім – природа» Н. Рижової) [9], умовно можна визначити як натуралістичний або природничо-валеологічний, оскільки він певною мірою інтегрує в собі програмові завдання з валеології та ознайомлення дітей із природою. Саме такий підхід до розробки змісту ознайомлення дітей із природним довкіллям представлено в Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» [1] (автор розділу З. Плохій [11]).

Інший підхід до вибору змісту програми екологічної освіти ґрунтується на так званій «екології середовища» – тобто вивченні того, як гине та руйнується навколишнє середовище під впливом результатів діяльності людини. Його можна було б визначити як практичну екологію, яка покликана формувати в дошкільнят уявлення про охорону довкілля та озброювати їх способами природоохоронної діяльності та правилами раціонального природокористування. Такий підхід досить продуктивно розробляється багатьма зарубіжними авторами (наприклад, Джуді Фрідман та Маурі О'Коннор (США); Густав Фром (Швеція) тощо [9]). Ефективність цього підходу на вітчизняних теренах дещо нижча, що обумовлюється, на нашу думку, різницею менталітетів і традиціями, які склалися в розвинених країнах Європи та США (приватна власність на землю і природні угіддя; створення підохоронних природних територій; відносно високий рівень суспільної свідомості людей, їх дисциплінованість у виконанні законів і правил поведінки, готовність чиновників взаємодіяти із громадськими рухами, підтримувати їхні ініціативи тощо). Усе ж окремі рекомендації в руслі практичної екології знаходимо й у вітчизняних авторів (Н. Лисенко [7]).

На нашу думку, екологічні проблеми уже в роботі з дошкільнятами повинні розглядатися на основі гуманістичного підходу, у центрі якого знаходиться особистість самої дитини. При цьому головним у змісті екологічної роботи виступає формування внутрішнього світу дитини, її ціннісних орієнтацій, усвідомлення своєї єдності з природою, взаємозалежності з нею. Гуманістичний підхід до екологічного виховання, серед іншого, переорієнтовує дорослих у визначенні мети та кінцевого результату навчально-виховної роботи на формування у дітей екологічної (природничої) компетентності. На цьому ж наголошується і в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти, зміст якого побудовано відповідно до вікових можливостей дітей на основі компетентнісного підходу, тобто спрямованості навчально-виховного процесу на досягнення соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, навченості та вихованості дитини) [2, 5].

Метою статті є аналіз сутності компетентнісного підходу у формуванні екологічної особистості, критеріїв екологічної (природничої) компетенції випускника дошкільного закладу та обґрунтування деяких умов втілення компетентнісного підходу в процес екологічної освіти у дошкільному закладі.

Результати теоретичного аналізу проблеми. У національній, як і в європейській, педагогіці все більше уваги приділяється концепції компетентності, основна ідея якої полягає у формуванні особистості, здатної у плінних умовах сучасного життя діяти адекватно, покладати на себе відповідальність, конструктивно застосовувати набуті знання і досвід у нових умовах, орієнтуватися при цьому на моральні цінності. Компетентна особистість – життєздатна, вольова, оптимістична, зорієнтована на життєвий успіх, схильна вчиняти логічно і раціонально, оновлювати свої знання, збагачувати досвід, виявляти гнучкість, самовдосконалюватися впродовж життя. Теоретичний аналіз наукових досліджень, присвячених проблемі розвитку особистості, доводить, що саме компетентнісна стратегія відповідає вимогам сучасної доби, потребам сьогодення, узгоджується з гуманістичним підходом до організації та оцінки результативності дошкільної освіти. Зазначимо, що життєва компетентність для психології та педагогіки – поняття не нове. Певний інтерес становить розгляд проблем ключової компетентності з позицій культурно-історичної теорії вищих психічних функцій Л. Виготського, за якою інтелектуальний розвиток індивіда відбувається завдяки оволодінню ним значеннями слів і візуальною символікою. Можна аналізувати проблему, виходячи також із процесуально-діяльнісного підходу (А. Брушлінський, Л. Венгер, С. Рубінштейн), у якому ключовим поняттям є мислення-здатність, тобто сутність інтелектуального виховання має бути формування в індивіда здатності розуміти й генерувати нові думки [10].

До наукової бази сучасної педагогіки ввійшло поняття компетентнісного підходу, як сукупності заходів, що приводять до набуття компетентності того, хто навчається, і яка інтегрує цілий спектр особистісних

якостей: поняття компетентності включає не тільки когнітивну й операційно-технологічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну і поведінкову [8, 277]. Звідси випливає, що зміст компетентності визначається вимогами, які ставить до власної освіченості людина, що набуття компетентності – особисте завдання особистості й сформувані її нав'язуванням ззовні неможливо, оскільки компетентність набувається самою людиною й зумовлена її ставленням до власної навченості та вихованості, розумінням необхідності компетентності в житті. Тож, для формування компетентності особистості необхідне злиття двох складових: знань і свідомості. Отже, компетентність – особистісно усвідомлена система знань, умінь, навичок, що має особистісний смисл і суб'єктивний досвід. Вона має універсальне значення і може використовуватися людиною в різних видах діяльності для розв'язання життєво важливих для неї проблем.

Таким чином, вітчизняні фахівці, оперуючи поняттям «компетентність», здебільшого мають на увазі *здатність особистості розв'язувати життєві проблеми*. Виникає питання, якою мірою це поняття можна застосовувати в дошкільній освіті, наскільки дошкільник може оволодіти цією здатністю. Відповідь на нього знаходимо в дослідженнях О. Кононко [5; 6], яка визначає сутність поняття життєвої компетентності дошкільника та її основні показники (критерії). На її думку, особистісним інтегралом, що засвідчує міру життєвої компетентності дошкільника, є позиція «Я-у-Світі» [4, 95], що синтезує систему ціннісних ставлень дошкільника до себе та довкілля – природи, речей, людей.

Однією із складових життєвої компетентності виступає екологічна компетентність, основу якої складає ціннісне ставлення дитини до природного довкілля. Останнім часом екологічна компетентність виступає визначним у світі критерієм та інтегрованим показником якості екологічної освіти.

Екологічна компетентність, як зазначають дослідники [12, 7], – категорія екологічної діяльності, пов'язана з екологічною свідомістю, екологічним мисленням та екологічними цінностями. Екологічна освіченість, окрім наявності екологічних знань, умінь і навичок, включає ще сформованість цінностей, установок, особистісних сенсів, що забезпечують готовність дитини до діяльності, але ще не визначають компетентності. Екологічна компетентність має діяльнісний характер і передбачає здатність мобілізувати знання, ставлення дитини, готовність реалізувати їх у конкретній екологічній ситуації. Під екологічною компетентністю розуміють здатність особистості приймати рішення й діяти так, щоб наносити довіллю меншої шкоди; здатність застосовувати екологічні знання й досвід у професійних і життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей.

Результати експериментального дослідження. Виділимо деякі умови впровадження в процес екологічного виховання дошкільників компетентнісного підходу.

Створення розвивального, емоційного середовища розглядається в педагогіці як передумова формування життєвих компетенцій дошкільника загалом і особливе значення має саме для формування екологічної компетентності дитини. Адже саме завдяки розвивальному середовищу дитина набуває досвіду спілкування з природою, постає перед необхідністю дотримуватися певних законів природи, вчиться оцінювати стан довкілля, відповідати за наслідки власних вчинків. Проте, як засвідчив аналіз практики дошкільного виховання та проведене нами дослідження, розвивальне середовище ще досі не стало важливою умовою в екологічному вихованні дітей дошкільного віку. Ми припустили, що розвивальне екологічне середовище дошкільного закладу може бути значно ефективнішим засобом формування екологічної компетенції дошкільників, якщо відповідатиме таким вимогам, як врахування переваги природних об'єктів над штучними в оформленні інтер'єрів усіх приміщень, обладнання всіх об'єктів групових кутків природи та ділянки дитячого садка як об'єднання мікроекосистем, організація різноманітної діяльності вихованців у природному середовищі. Кожен об'єкт чи предмет, що входить до розвивального середовища, має спонукати до діяльності: пізнавальної, естетично-споглядальної, морально-ціннісної, практично спрямованої. Крім традиційних куточків природи, які повинні бути в кожній віковій групі, створення екологічного розвивального середовища передбачає наявність у дошкільному закладі екологічної кімнати (або класу), кімнати природи; лабораторії (для проведення дослідів); зимових садків, оранжерей, теплиць; екологічного міні-музею та бібліотеки; тематичних кімнат (аквацентру, кімнати Космосу тощо). Місцем розташування природних об'єктів повинні бути також музична та спортивна зали, холи, коридори, інші приміщення дитячого садка. На території дошкільного закладу обов'язково мати город, сад, доцільно також створити моделі природних фітоценозів, «альпійські» гірки, прокласти екологічні стежини, обладнати «Пташиний стовп», спеціальні куточки для спостережень за явищами неживої природи, ігор на асфальті та з природними матеріалами (піском, снігом, водою) тощо.

Створення в дошкільному закладі екологічного розвивального середовища доцільно організувати із залученням вихованців старших груп, їхніх батьків у формі «екологічних проектів», екологічних акцій тощо. Кожен новостворений елемент розвивального середовища найефективніше може бути залучений до системи екологічного виховання дітей у формі циклу занять, спостережень, прогулянок, екскурсій тощо, об'єднаних однією темою.

Важливою умовою формування екологічної компетентності є широке використання в педагогічному процесі гри. Слід зауважити, що гра, як провідна діяльність дошкільників виступає і одним із показників життєвої компетентності дитини, і ефективним педагогічним засобом. У екологічному ж вихованні особливе значення гра має для підвищення пізнавального інтересу дітей до природи та їх пізнавальної активності. Це досягається за умови, якщо ігри та ігрові прийоми в процесі ознайомлення дітей із природою добираються з урахуванням особливостей природничого матеріалу, який має подаватися дітям, доповнюють, а не замінюють

навчально-пізнавальне завдання і обов'язково поєднуються з проблемними та дослідницькими прийомами пізнання природи. Проте, як свідчать наші спостереження, не завжди застосування вихователями ігрових прийомів у ознайомленні з природою є вдалим. Найчастіше педагоги використовують ігрові прийоми на початку заняття для зосередження уваги дітей і надання заняттю ігрової форми. Однак прийоми ці дещо одноманітні. Здебільшого це прихід на заняття ляльки (35 % від усіх зафіксованих нами ігрових прийомів), іграшкової тваринки (20 %), отримання листа чи телеграми (15 %). Варто зауважити й те, що вибраний вихователем ігровий персонаж не завжди логічно співвідноситься з темою заняття. Наприклад, на заняття про тварин зимової тематики приходять ведмідь (хоч, як відомо, ведмідь узимку впадає у сплячку) та зайчик (іграшка сірого кольору, хоч узимку зайчику слід бути білим). На інше заняття приходять лялька в літньому одязі тощо. У багатьох випадках ігровий прийом не досягає мети через те, що іграшка використовується формально. Наприклад, на початку заняття педагог пропонує дітям допомогти Незнайкові: навчити його мити кімнатні рослини. Однак одразу після цього садить іграшку на стільчик в іграшковому коточку і навіть після завершення дітьми роботи не згадує про неї. У цьому випадку ігровий персонаж обраний вдало, адже якраз Незнайко – це той герой, який багато чого не знає, тому доречним є пропозиції його навчити. Проте можливості цього ігрового прийому залишилися нереалізованими. У той час як він давав педагогові можливість повправляти дітей у виконанні трудових дій, закріпити знання про будову рослин та їх потреби, адже Незнайко міг би звертатися до кожної дитини із запитаннями тощо.

Досить часто екологічні заняття проводяться у формі сюжетно-дидактичної гри. Характерною рисою таких занять є наявність ігрового сюжету, створеного на основі улюблених дитячих ігор («Сім'я», «Магазин», «Подорож» тощо), казок чи книг. Дошкільна дидактика накопичила чимало своєрідних «дидактичних» сюжетів, які можуть використовуватись як основа сюжетно-дидактичної гри. Це заочні «екскурсії», уявні мандрівки, «уроки» в ляльковій або лісовій школі тощо. Основним методом навчання на таких заняттях є дидактичні ігри, що підбираються або створюються вихователем відповідно до обраного сюжету. У сюжетно-дидактичних іграх екологічної тематики, крім дидактичних ігор, вихователі можуть використати й інші методи, зокрема елементарні досліди, розглядання картин та ілюстрацій, моделювання. Ігрова форма проведення більшості занять екологічної тематики дозволяє широко застосовувати прийом персоніфікації живої і неживої природи, що викликає у дітей чуйне ставлення до природних об'єктів та значно підвищує інтерес дітей до навчального матеріалу та ефективність засвоєння дітьми пізнавального змісту. Для поглибленої роботи з дошкільнятами ефективним буде використання розвивальних ігор, які базуються на природничому матеріалі, кросвордів, мовних логічних завдань, ігор-пазлів, ребусів та лабіринтів.

Ефективним методом у формуванні екологічної компетентності старших дошкільників можуть бути проблемні ситуації, які слугують, зокрема, для розвитку екологічного мислення та формування екологічно доцільної поведінки, оскільки вони допомагають дітям самостійно встановлювати екологічні взаємозв'язки, учать аналізувати різноманітні ситуації взаємодії людини з природою, розуміти сутність правил поведінки в природі. Безперечно, використання проблемних ситуацій як методу екологічної освіти можливе за умови формування у дошкільнят низки умінь (бачити проблему, аналізувати описану ситуацію, висувати гіпотези щодо шляхів розв'язання проблеми, перевіряти свої твердження, доводити власну думку тощо). Із цією метою вихователь вже з молодшого дошкільного віку доповнює традиційні методи пізнання природи (спостереження, бесіди, розглядання ілюстрацій тощо) розгадуванням та придумуванням загадок, проблемними запитаннями, моделюванням, дослідницькими завданнями. У старшому ж дошкільному віці повинні переважати частково-пошукові або проблемні методи пізнання природного довкілля.

Емоційно-ціннісне ставлення до природи дошкільнятам найпростіше виявити тоді, коли робота з ними проводиться у формах емоційно-насичених, які викликають позитивні емоції, дають можливість вільно виявити почуття. Однією з традиційних для дошкільного закладу таких емоційно наповнених форм організації життєдіяльності дітей є свято. Особливістю свята є, перш за все, поєднання художньо-естетичної та пізнавально-дієвої складових. Учасники свята мають можливість не лише продемонструвати свої екологічні знання та поведінку (беручи участь у іграх, конкурсах, вікторинах тощо), а й виявити ті почуття, які у них з'являються після спілкування з природою, виконуючи пісні, танці, вірші у художній частині свята. В останні роки в дошкільних закладах власне місце у системі екологічного виховання віднайшли такі нетрадиційні форми роботи, як пізнавальні розваги-змагання («Екологічний брейн-ринг», «Поле чудес», «Екологічний КВК» тощо). Не втрачаючи емоційної та художньої насиченості свята, пізнавальні розваги мають додаткові можливості у формуванні екологічної компетентності дитини, оскільки змагання ставить учасників у такі умови, за яких цю компетентність обов'язково слід виявляти. У роботі з дошкільниками пізнавальні розваги організуються так, щоб змагання мало навчальний характер, тобто компетентність дитини формувалася.

Висновки. Екологічне виховання має на меті формування екологічно компетентної особистості, тобто такої, яка здатна, керуючись здобутими знаннями, сформованими цінностями й досвідом, приймати виважені екологічно доцільні рішення в життєвих ситуаціях – як у побутових, так і в природному оточенні. Важливою передумовою формування екологічної компетентності дошкільників є екологізація розвивального середовища, у якому повинні бути створені умови для оздоровлення дитини, її пізнавального та еколого-естетичного розвитку, формування моральних якостей та екологічно грамотної поведінки, екологізації різних видів діяльності дитини. У формуванні екологічної компетентності дітей неабияку роль відіграють такі основні методи ознайомлення з природою, як спостереження, розповіді та бесіди, праця в природі та дидактичні ігри.

Будуючи роботу на основі загальнодидактичних принципів навчання дошкільників, у процесі екологічного виховання педагог використовує традиційні методи в поєднанні з тими новими методами екологічної освіти дітей, які набули поширення в практиці дошкільного виховання. Серед них варто відзначити такі методи, як екологічний тренінг, мовні логічні завдання екологічного змісту, складання екологічних карт, екологічні ігри (моделювання екосистем, ігри-змагання, ігри-подорожі тощо), метод екологічного проекту, проблемні ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. – К.: Світич, 2008. – 403 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник А. М. Богуш. – К., 2012. – 26 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/doshkilna-osvita/148-diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/doshkilna-osvita/10023>
3. Гайдамак А. Соціально-екологічний ідеал / А. Гайдамак, Т. Тійганен // Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. / Укладач Н.М.Горопаха. – Рівне: «Волинські береги», 2007. – С. 6–14.
4. Коментар до базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посібник / Наук. ред. О. Л. Кононко. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
5. Кононко О. Виховуємо соціально компетентного дошкільника / О. Л. Кононко. – К., 2010. – 156 с.
6. Кононко О. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини / О. Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 1999. – № 5. – С. 7–9.
7. Лисенко Н. Теорія і практика екологічної освіти: педагог – дошкільник / Н. В. Лисенко. – К.: Слово, 2009. – 399 с.
8. Липова Л. Екологічна компетентність особистості в умовах фундаменталізації освіти / Л. Липова, Т. Лукашенко, В. Малишев // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2012. – № 1. – С. 277–282.
9. Ніколаєва С. Огляд зарубіжних та вітчизняних програм екологічної освіти дошкільників / С. Ніколаєва // Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. / Укладач Н. М. Горопаха. – Рівне, 2007. – С. 55–69.
10. Пилипенко Г. Д. Життєва компетентність дітей – основа розвитку особистості. [Електронний ресурс] // Інтернет-семінар: [Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників] / Г. Д. Пилипенко: вихователь Потапцівського НВК Канівської райдержадміністрації Черкаської області. – Режим доступу: <http://oipoppp.ed-sp.net/content/view/1622/15/> – Формування життєвої компетентності дошкільника через провідну діяльність – гру.
11. Плохій З. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника / З. Плохій. – К., 2010. – 148 с.
12. Формування екологічної компетенції школярів: наук.-метод. посібник / Н. А. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, Л. Д. Руденко, О. О. Колонкова. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 64 с.

Резюме. Стаття посвячена проблемі екологічного образования дітей дошкільного віку. В частині, в ній аналізується сутність компетентного підходу в формуванні екологічної особистості. Розкриваються критерії екологічної компетенції випускника дошкільного закладу, обґрунтовуються деякі умови реалізації компетентного підходу в процесі екологічного образования в дошкільному закладі.

Ключевые слова: життєва компетентність, компетентний підхід, екологічне образование, екологічна компетенція, екологічна культура, розвиваюча середовище.

The summary. The article deals with ecological education of the preschool children. In particular it analyzes the nature of the competency approach in formation of the ecological model personality. It is discovered the criteria of the environmental (natural) competence of the graduating preschool children, it is substantiated some clauses realization of the competency approach in the process of ecological education in preschools.

Key words: life competence, competence approach, ecological education, ecological competence, ecological culture, developing environment.

Одержано редакцією 24.07.2012 р.

УДК: 37.011.31

І. М. ДИЧКІВСЬКА

ПОЛІЦЕНТРИЧНА СУТНІСТЬ МОТИВАЦІЇ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Резюме. У статті розглядається проблема мотиваційної готовності до інноваційної педагогічної діяльності, аналізуються зовнішні та внутрішні мотиви освоєння інновацій педагогом. Особлива увага звертається на поліцентричний характер мотивації майбутніх педагогів, оскільки ієрархічна структура взаємозв'язку мотиваційних сторін суттєво впливає на формування потреби в інноваційній діяльності.

Ключові слова: мотивація, мотиви, поліцентризм, інноваційна діяльність, інновації, професійна підготовка педагога.

Резюме. У статті розглядається проблема мотиваційної готовності до інноваційної педагогічної діяльності, аналізуються зовнішні та внутрішні мотиви освоєння інновацій педагогом. Особлива увага

ЗМІСТ

<i>Алеко О. А.</i> Формування первинного соціального досвіду дитини в родині як педагогічна проблема.	3
<i>Анципирович О. Н.</i> Теоретические и практические аспекты проблемы проектирования средств обучения в музыкальном воспитании детей дошкольного возраста.	6
<i>Безносок О. О., Плахотнік О. В.</i> Науково-методичні засади екологічної освіти і виховання учнів початкової школи.	10
<i>Бондаренко Н. Б., Ляшова Н. М.</i> Особливості організації підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах наступності дошкільного закладу та початкової школи.	13
<i>Войтович О. В.</i> Емоційна культура вихователя як умова ефективної педагогічної діяльності.	17
<i>Врочинська Л. І.</i> Дослідження стану роботи педагогів ДНЗ з виховання гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку.	21
<i>Гаврілова Л. Г.</i> Використання мультимедійних навчально-розвивальних засобів у музично-естетичному вихованні дошкільників.	25
<i>Гецько С. І.</i> Компетентність батьків як умова успішного виховання особливої дитини.	29
<i>Глінчук Ю. О.</i> Використання мультфільму як дидактичного засобу при формуванні елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку.	32
<i>Горбатова Е. В.</i> Развитие изобразительного творчества старших дошкольников в условиях интеграции содержания дошкольного образования.	36
<i>Горопаха Н. М.</i> Компетентнісний підхід у екологічній освіті дітей дошкільного віку.	39
<i>Дичківська І. М.</i> Поліцентрична сутність мотивації до інноваційної педагогічної діяльності.	43
<i>Доманюк О. М.</i> Організаційно-методичні засади співпраці педагогів і батьків у становленні соціального досвіду дошкільників.	48
<i>Дубинина Д. Н.</i> Формирование коммуникативных умений у детей старшего дошкольного возраста.	52
<i>Зайцева Л. І.</i> Педагогічні умови формування у старших дошкільників знань про об'єкти природно-предметного довкілля.	56
<i>Золотарева Е. К.</i> Системная модель инновационного куррикулума для начальной ступени образования.	60
<i>Кирста Н. Р.</i> Психологічний контекст професійно-орієнтованих дисциплін за фахом «Дошкільне виховання».	66
<i>Ковалев В. Н.</i> Формирование конативной конфликтологической компетенции у студентов психологического факультета.	68
<i>Ковшар О. В.</i> Забезпечення готовності до навчання та наступності в контексті організації передшкільної освіти.	71
<i>Козлюк О. А.</i> Інтегрований підхід до проблеми дитинства.	74
<i>Комарова І. А., Спирин С. В.</i> Игровые основы радиационной безопасности дошкольников.	79
<i>Кондратець І. В.</i> Рефлексія як структурний компонент структури готовності педагога до інноваційної діяльності.	83
<i>Кононко О. Л.</i> Психологічні аспекти впровадження компетентнісного підходу в підготовку фахівців із дошкільної освіти.	86
<i>Косарева Г. М.</i> Клінічні прояви, ознаки та симптоми раннього дитячого аутизму.	90
<i>Косарева О. І.</i> Особливості застосування казкотерапії при подоланні емоційних проблем у дітей.	94
<i>Кравцова Е. Е.</i> Общение и деятельность: теоретико-прикладной аспект.	98
<i>Лазарович Н. Б.</i> Наступність у розвитку обдарованості дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.	99
<i>Луценко І. О.</i> Підготовка майбутніх вихователів до формування комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей у контексті системно-цілісного підходу.	103
<i>Малашенок М. А.</i> Развитие творческих способностей дошкольников в процессе обучения ручному ткачеству.	106
<i>Маліновська Н. В.</i> Підготовка майбутніх вихователів до формування мотивації навчально-мовленнєвої діяльності старших дошкільників.	110
<i>Маркотенко Т. С.</i> Фразеологізми як засіб формування національних цінностей у студентів.	113
<i>Марчук Г. В.</i> Соціальний досвід як основа соціальної компетентності дошкільників.	117
<i>Мельникова М. С.</i> Становление дошкольника как субъекта двигательной деятельности.	120
<i>Міхєєва О. І.</i> Педагогічні умови розвитку здібності до вирішування у дітей старшого дошкільного віку.	124
<i>Нечай С. П.</i> Музичний фольклор як домінуючий тип художнього сприйняття світу в період дитинства.	128
<i>Одерій Л. Є., Роздимаха А. І.</i> Особливості використання мистецтвознавчої оповіді в мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку.	131
<i>Олійник О. М.</i> Система підготовки фахівця дошкільної освіти до театральної-ігрової діяльності та професійної майстерності.	135
<i>Онищук І. А.</i> Розвиток творчого самовираження старших дошкільників у музичній діяльності.	138

Павлов Ю. О. Методологічні підходи до організації профілактичної роботи зі студентською молоддю у формуванні здорового способу життя, упередженні ВІЛ/СНІДу.	142
Павлюк Т. О. Засоби та методи формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку.	146
Падалка О. І. Розвиток професійних мотивів у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі формування пріоритетних педагогічних цінностей.	149
Пашико В. Л. Метафора как средство освоения культуры детьми дошкольного возраста.	153
Плахотнік О. В. Формування дружніх взаємин у дітей дошкільного віку.	156
Поніманська Т. І. Підготовка студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку: стан та проблеми.	162
Рего Г. І. Передумови формування методики роботи в інституціях дошкільного виховання Закарпаття (кінця XIX – початку XX ст.).	166
Руденко Ю. А. Компетентнісний підхід до розвитку увиразнення мовлення майбутніх вихователів.	170
Савченко М. В. Педагогічні умови виховання самостійності дітей дошкільного віку в ігровій діяльності.	173
Садова Т. А. Організація пізнавальної діяльності студентів у сучасному ВНЗ: теоретичний аспект.	176
Семенова Н. І. Формування здорової особистості у процесі взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї.	180
Сидельникова О. Д. Виховання ціннісного самоставлення у дітей дошкільного віку.	184
Синельников В. Б., Данилова Н. И. К вопросу о присвоении универсальных категорий человеческого мышления в дошкольном возрасте.	188
Старжинская Н.С., Тукач В.П. Современные тенденции дошкольного образования в Республике Беларусь.	190
Степанова О. І. Мовленнєва ситуація в системі з розвитку усного монологічного мовлення дошкільників.	193
Стреха Е. А. Проблема преемственности в экологическом образовании детей старшего дошкольного и младшего школьного возраста.	196
Сузанская Т. Н. «Детский текст»: к вопросу об историко-литературных основах курса детской литературы.	199
Трусова О.Л. Веб-квест як інноваційна інформаційно-комунікаційна технологія вищої школи підготовки майбутніх вихователів.	205
Фасолько Т. С. Теоретичні підходи до проблеми формування асертивної поведінки у дітей дошкільного віку.	208
Шебеко В. Н. Влияние средств физической культуры на развитие личности ребенка.	211
Шелестова Л. В. Формування картини світу дошкільників: проблеми теорії й практики.	215
Яблонська Т. М. Взаємодія викладача та студентів у педагогічній підготовці, побудованій на принципі рольової перспективи.	220
Янциур Л. А. Художня освіта майбутніх вихователів як основа керівництва образотворчою діяльністю дошкільників.	224
Демень П. Можливості використання методу проектів у румунських дошкільних закладах.	227
Жебровська Т. Зустрічі і навчальні діалоги з мистецтвом, або про мистецтво, близьке дітям.	232
Телекі Ю. Минуле та сучасність дошкільних закладів Угорщини.	235
Відомості про авторів.	238